

Г.І. Ляхович, д.е.н., проф.
Івано-Франківський навчально-науковий інститут менеджменту ЗУНУ
Д.Ф. Тишко, к.мед.н., доц.
Національний медичний університет імені О.О. Богомольця
С.М. Петрик, к.держ.упр., доц.
Державний університет «Житомирська політехніка»
Є.В. Андрєєв, к.мед.н., доц.
Національний медичний університет імені О.О. Богомольця

Розвиток правового механізму через формування нової системи нормативно-правового регулювання медичного туризму

Нормативно-правове регулювання медичного туризму в Україні сьогодні потребує удосконалення та реорганізації, особливо в умовах євроінтеграційних процесів та розширення сфери вітчизняного медичного туризму. Варто зазначити, що низка питань у сфері медичного туризму залишаються неврегульованими, саме тому формування сукупності законодавчих актів різних рівнів є надзвичайно актуальним.

Розроблено підходи до формування та реалізації програми розвитку медичного туризму в Україні; визначено ключові напрями забезпечення гармонізації правового регулювання євроінтеграційним завданням; сформовано ключові положення нормативно-правових актів, що мають забезпечити актуальні питання регулювання медичного туризму в Україні. Комплексно досліджено процес формування та реалізації програми розвитку правового забезпечення медичного туризму, що є основою формування правового поля розвитку медичного туризму.

Під час дослідження було розроблено правовий механізм державної політики забезпечення врегулювання ринку медичного туризму в Україні та визначено його ключові завдання: формування правового поля розвитку медичного туризму в Україні, формування правового забезпечення розвитку медичного туризму, окреслення перспектив трансформації правового забезпечення розвитку медичного туризму в контексті євроінтеграційних процесів, врегулювання діяльності суб'єктів реалізації державної політики забезпечення розвитку медичного туризму та ін.

Ключові слова: *медичний туризм; система правового регулювання медичного туризму; програма розвитку правового забезпечення медичного туризму; правовий механізм державної політики; правове поле розвитку медичного туризму.*

Постановка проблеми. Формування системи правового регулювання медичного туризму є основою забезпечення реалізації завдань державної політики. На противагу іншим механізмам державного управління та державної політики правовий механізм має на меті сформувати правове поле розвитку медичного туризму та його суб'єктів, а також визначити бар'єри для уникнення можливостей порушення медичного, туристичного, господарського та іншого законодавства. Крім того, важливого значення правовий механізм державної політики набуває в умовах євроінтеграційних процесів та необхідності врегулювання діяльності суб'єктів туристичної діяльності, суб'єктів реалізації медичних послуг та комунікації. Відповідно актуалізується питання розробки правового механізму, комплексного характеру, що має врахувати усі властивості медичного туризму та напрями державного управління ним.

Метою дослідження є удосконалення правового механізму через формування нової системи нормативно-правового регулювання медичного туризму.

Аналіз останніх досліджень. Питання правового забезпечення розвитку медичного туризму досліджували зарубіжні вчені, зокрема: Рорі Джонсон (Rory Johnston), Валорі А. Крукс (Valorie A. Crooks), Джеремі Снайдер (Jeremy Snyder), Пол Кінгсбарі (Paul Kingsbury), Петер Леггат (Peter Leggat), Амал Аль Алаві (Amal Al Alawi), Нейл Лунт (Neil Lunt), Річард Сміт (Richard Smith), Марк Екворті (Mark Exworthy), Стефен Т. Грін (Stephen T. Green), Даніель Хорсаф (Daniel Horsfall), Расел Маніо (Russell Mannio), Шанкар Челіах (Shankar Chelliah), Індраджіт Хазаріка (Indrajit Hazarika), Майкл Д. Хоровіц (Michael D. Horowitz), Джефрі А. Розенсвейк (Jeffrey A. Rosensweig) та інші. Серед вітчизняних вчених питання правового забезпечення державної політики розвитку медичного туризму порушували в своїх працях: О.Ю. Бордун, В.В. Баєв, П.М. Корнева, С.В. Едепал, А.А. Подзіров, Е.Ю. Рижкова, М.П. Мальська, І.Н. Сопілко, В.Б. Череватюк, Т.Н. Ямненко та інші.

Викладення основного матеріалу. Зважаючи, що медичний туризм є новим суспільним явищем для вітчизняної правової системи, є потреба у формуванні сукупності законодавчих актів, різних рівнів. Варто

зазначити, що на проталі Верховної Ради України в рубриці «Законодавство»¹ та «Законотворчість»² відсутні будь-які загадки про медичний туризм. У той же час медичний туризм не є забороненим в Україні, а тому такий вид діяльності регулюється сукупністю різноманітних актів. «Варто зауважити, що система джерел правового регулювання медичного туризму в Україні досить розгалужена, оскільки включає в себе нормативно-правові акти, що стосуються правового регулювання господарської діяльності, охорони здоров'я та безпосередньо туристичної діяльності. Однак, незважаючи на значну кількість законодавчих актів, сьогодні неврегульованими залишаються питання у сфері медичного туризму: питання розвитку медичного туризму в Україні; безпеки медичного туризму; захисту законних прав та інтересів суб'єктів що надають послуги у сфері медичного туризму та споживачів таких послуг, розроблення та запровадження державної політики у сфері медичного туризму; невизначено правове становище медичного агента та вимоги до його професійної діяльності» [3].

Варто зазначити, що подібна ситуація спостерігається не лише в Україні, але в деяких країнах Європи, зокрема Німеччині. «У Німеччині немає спеціального правового регулювання медичного туризму. У цьому плані лікарні організовуються самі. За інформацією Боннського університету прикладних наук, у ФРН за 2018 рік іноземні пацієнти щороку приносили німецьким лікарням майже 1,2 млрд євро додаткового доходу. Близько чверті мільйона пацієнтів із понад 180 країн пройшли стаціонарне або амбулаторне лікування. Майже дві третини всіх іноземних пацієнтів прибули з ЄС, більшість із Польщі. Необхідно враховувати, що у ФРН заборонено платне розміщення пацієнтів за участі посередників. Комісійні виплати за направлення пацієнтів, згідно з § 138 Цивільного кодексу ФРН (BGB), визнаються аморальними. Усі розуміють, що медична праця має відповідним чином оплачуватися, оскільки її предмет впливає на життя та здоров'я пацієнтів. Проте будь-яка комерціалізація заборонена, але допускається розумна винагорода. Існують також норми, що забороняють надання пільг за направлення пацієнтів. Так, відповідно до § 31 професійних положень лікарів федеральних земель – відповідно до типових професійних положень – лікарям не дозволяється стягувати плату за розподіл пацієнтів або інші переваги. А розділ 31a “Закону про проектування лікарень” на землі Північного Рейн-Вестфалія (KHGG NRW), передбачає, що лікарні та їх засновники не мають права надавати переваги для окремих пацієнтів» [2].

Вважаємо, що медичний туризм є особливою сферою суспільних відносин, що не може бути врегульована лише туристичним або медичним законодавством. «Правове регулювання медичного туризму в Україні здійснюється:

1) Конституцією України. Відповідно до ст. 33 Конституції України кожному, хто на законних підставах перебуває на території України, гарантується свобода пересування, вільний вибір місця проживання, право вільно залишати територію України, за винятком обмежень, які встановлюються законом;

2) міжнародними договорами у сфері туризму, ратифікованими Верховною Радою України;

3) законами та кодифікованими нормативно-правовими актами. Закони у сфері правового регулювання медичного туризму можемо класифікувати залежно від напрямку правового регулювання на:

– законодавчі акти, що регулюють медичний туризм як господарську діяльність: Закон України “Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань”, Закон України “Про ліцензування видів господарської діяльності”, Закон України “Про захист прав споживачів”, Закон України “Про туризм”, яким визначається поняття “туризму” на основні положення законодавчого регулювання туризму в Україні. Так, відповідно до ст. 1 Закону України “Про туризм”, туризм – тимчасовий виїзд особи з місця проживання в оздоровчих, пізнавальних, професійно-ділових чи інших цілях без здійснення оплачуваної діяльності в місці, куди особа від'їжджає. Тож у понятті “туризм” міститься ознака, яка залежно від мети тимчасового виїзду виділяє оздоровчу мету;

– законодавчі акти, що регулюють пов'язані з медичним туризмом правовідносини у сфері охорони здоров'я. Наприклад, залежно від виду медичних послуг такими є Закони України “Про застосування трансплантації анатомічних матеріалів людині”, “Про безпеку та якість донорської крові та компонентів крові”, “Основи законодавства України про охорону здоров'я» [3].

На сьогодні зазначені нормативно-правові акти не враховують специфічних властивостей медичного туризму як суспільного, правового, економічного явища й відповідно як об'єкта державної політики. Характеризуючи зміст державної політики як діяльність або бездіяльність органів державної влади, в контексті досліджуваного об'єкта варто вживати визначення «бездіяльність», що підтверджується відсутністю специфічного законодавства.

Правовий механізм державної політики має забезпечити врегулювання ринку медичного туризму в Україні та його взаємодії із міжнародним ринком медичного туризму. Сьогодні перед правовим механізмом ставиться сукупність завдань:

- формування правового поля розвитку медичного туризму в Україні та обґрунтування його як правової категорії;

¹ <https://zakon.rada.gov.ua/laws>

² <https://itd.rada.gov.ua/billInfo>

- формування правового забезпечення розвитку медичного туризму через визначення ключових елементів до стратегічних та програмних документів держави;
- окреслення перспектив трансформації правового забезпечення розвитку медичного туризму в контексті євроінтеграційних процесів;
- врегулювання діяльності суб'єктів реалізації державної політики забезпечення розвитку медичного туризму;
- формування правового поля діяльності суб'єктів реалізації медичних послуг та суб'єктів реалізації послуг медичного туризму.

Вирішення зазначених завдань пропонуємо здійснити в контексті розробки підходів до формування та реалізації програми розвитку медичного туризму в Україні; визначення ключових напрямів забезпечення відповідності правового регулювання євроінтеграційним процесам; формування ключових положень нормативно-правових актів, що мають забезпечити регулювання медичного туризму в Україні.

Програма розвитку медичного туризму в Україні. «Слід відзначити, що більше 50 країн світу в рамках розвитку своїх економік прийняли національні програми з медичного туризму. Такі країни, як Туреччина, Індія, Ізраїль, Німеччина, Таїланд, Сінгапур щорічно інвестують у розвиток медичної інфраструктури мільйони. В Ізраїлі “Закон про медичний туризм” набрав чинності у січні 2019 р. Ця країна стала першою в світі, де відносини у сфері медичного туризму регулюються окремим законодавчим актом, який чітко визначає, що існує 3 групи осіб, які у будь-якому разі є безпосередніми учасниками процесів, що виникають при медичному туризмі: медичний турист, медична установа та агент медичного туризму (посередник між першими двома)» [1]. Програма розвитку правового забезпечення медичного туризму в Україні є ключовим документом, що має забезпечити ефективність реалізації державно-управлінських рішень. Основною метою розробки та реалізації програми розвитку правового забезпечення медичного туризму є визначення пріоритетних напрямів розвитку медичного туризму в Україні та узгодження дій суб'єктів реалізації державної політики забезпечення розвитку медичного туризму в Україні. Фактично програма розвитку правового забезпечення медичного туризму є поштовхом до формування правового поля розвитку медичного туризму. Процес формування та реалізації Програми розвитку медичного туризму пропонуємо здійснювати таким чином, як наведено в таблиці 1.

Відповідно до представленого підходу до формування та реалізації програми розвитку правового забезпечення медичного туризму, можна визначити її вихідні положення, що полягають у зазначеному далі:

- метою програми визначено - формування організаційних та методологічних інструментів з розробки системи правового забезпечення розвитку медичного туризму, що дозволить узгодити дії суб'єктів реалізації державної політики як в Сфері медичного туризму, так і інших суміжних сферах суспільних відносин та задовольнити інтереси зацікавлених сторін. Зазначена мета характеризує власне ціль яку переслідують зазначені процеси, зокрема розробка правового забезпечення. Проте такий документ має в першу чергу забезпечити узгодження інтересів учасників суспільних відносин та узгодити дії суб'єктів державного управління для їх дотримання;

- до завдань процесу формування та реалізації Програми розвитку правового забезпечення медичного туризму належить:

- а) здійснити оцінку сучасного стану правового регулювання медичного туризму, що є вкрай важливим для забезпечення активної інформації та визначення критичних точок та правових колізій, що визначають суспільну проблему та її симптоми;

- б) визначити ключові напрями правового регулювання медичного туризму. Таке завдання є особливо важливим, адже є необхідність у визначенні видів нормативно-правових актів, їх дій та їх впливу на суспільні відносини в цілому та відносини, що пов'язані із розвитком медичного туризму в Україні як для країни-відправлення, так і для країни-призначення;

- в) узгодити суб'єктів, що будуть залучені до розробки правового регулювання, дане завдання є логічним продовженням попереднього, адже залежності від ключових напрямів правового регулювання визначатимуться суб'єкти державного управління (законодавчої та виконавчої державної влади), які мають прийняти той чи інший нормативно-правовий акт (закони, положення, постанови, накази, укази, стандарти та інше);

- г) здійснити оцінку інтересів учасників суспільних відносин щодо медичного туризму, адже система правового регулювання є основним інструментом, що має забезпечити формування правового поля розвитку медичного туризму (для країни-призначення та країни-відправлення), яке націлене як на формування параметрів реалізації послуг медичного туризму та діяльності суб'єктів її реалізації, так і на узгодження інтересів зацікавлених сторін, що має задовольнити приватні, публічні та суспільні інтереси;

- д) здійснити оцінку вимог Європейського Союзу до розвитку медичного туризму. Прийнятий євроінтеграційний вектор розвитку державної політики ставить перед державою сукупність вимог у більшості сферах суспільних відносин. Не є винятком і система охорони здоров'я та медичний туризм. Відповідно є потреба під час формування системи нормативно-правового регулювання медичного туризму одразу ж врахувати вимоги Європейського Союзу до такого виду діяльності. Зокрема проаналізований у попередніх дослідженнях досвід Європейського Союзу вказує, що кожна країна обирає свій напрямок

державної політики в тій чи іншій сфері, проте є певні аспекти, з якими такі політики мають бути узгоджені. Ці аспекти містяться в Директивах Європейського Союзу;

е) визначити ключові напрями розвитку медичного туризму, що є неврегульованими. Проаналізувавши дані порталу «Законодавство» офіційного інтернет-ресурсу Верховної Ради України, було встановлено відсутність будь-яких згадок про медичний туризм у нормативно-правових актах. Зважаючи на важливість медичного туризму для України та неможливість його зарахування ні суто до туризму, ні суто до системи охорони здоров'я, є потреба в розробці комплексної системи правового регулювання. Це визначає потребу в формуванні комплексного нормативно-правового акта – Закон України «Про Медичний туризм»;

є) розробити план дій та поставити завдання перед суб'єктами державного управління. План дій є документом, що має врегулювати аналітичний та процедурний етапи реалізації Програми розвитку правового забезпечення медичного туризму.

Таблиця 1

Процес формування та реалізації програми розвитку правового забезпечення медичного туризму

ВИХІДНІ ПОЛОЖЕННЯ ПРОГРАМИ РОЗВИТКУ ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МЕДИЧНОГО ТУРИЗМУ			
Мета Програми	- формування організаційних та методологічних інструментів з розробки системи правового забезпечення розвитку медичного туризму, що дозволить узгодити дії суб'єктів реалізації державної політики як в Сфері медичного туризму, так і інших суміжних сферах суспільних відносин та задовольнити інтереси зацікавлених сторін		
Завдання процесу формування та реалізації програми			
1. Здійснити оцінку сучасного стану правового регулювання медичного туризму	2. Визначити ключові напрями правового регулювання медичного туризму	3. Узгодити суб'єктів, що будуть залучені до розробки правового регулювання	4. Здійснити оцінку інтересів учасників суспільних відносин щодо медичного туризму
5. Здійснити оцінку вимог Європейського Союзу до розвитку медичного туризму	6. Визначити ключові напрями розвитку медичного туризму, які є неврегульованими	7. Розробити план дій та поставити завдання перед суб'єктами державного управління	8. Визначити сукупність нормативно-правових актів, які необхідно розробити
ЕТАПИ ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОГРАМИ РОЗВИТКУ ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МЕДИЧНОГО ТУРИЗМУ			
1. Організаційний етап формування та реалізації Програми розвитку правового забезпечення медичного туризму			
1. Створення робочої групи з розробки Програми		2. Затвердження робочої групи	
<i>до складу робочої групи мають бути включені представники:</i>		<i>процедура затвердження здійснюється за такими етапами:</i>	
<i>органів державної влади</i>			
Міністерство охорони здоров'я	Національна служба здоров'я	1. Відбір осіб до складу групи з розробки Програми (конкурс оголошує Кабінет Міністрів України)	
Міністерство закордонних справ	Державна міграційна служба		
Міністерство соціальної політики	Міністерство економіки	2. Формування особового складу робочої групи з розробки Програми (на основі отриманих підтверджень про добровільну участь у групі з розробки Програми)	
Міністерство у справах ветеранів	Міністерство юстиції		
Міністерство освіти і науки	Державна служба статистики	3. Оприлюднення складу робочої групи з розробки Програми для суспільного обговорення	
Державне агентство розвитку туризму України	Державне агентство розвитку медичного туризму		
<i>зацікавлені сторони</i>			
Громадські організації	Професійні спілки	5. Затвердження складу робочої групи та фінансування її діяльності	
Міжнародні організації	Суб'єкти туристичної діяльності		
Заклади охорони здоров'я	Інші	6. Оприлюднення наказу про особовий склад робочої групи та початок її діяльності	

2. Аналітичний етап формування та реалізації програми розвитку правового забезпечення медичного туризму			
<i>Оцінка сучасного стану правового забезпечення медичного туризму</i>		<i>Оцінка сучасного стану розвитку медичного туризму в Україні і світі</i>	
- здійснюється на основі правового аналізу системи нормативно-правових актів, що регулюють медичний туризм в Україні		- здійснюється на основі методів економіко-статичного аналізу, стратегічного аналізу, фінансового та техніко-економічного аналізу	
<i>Оцінка вимог Європейського Союзу до медичного туризму</i>		<i>Оцінка стратегічного розвитку медичного туризму</i>	
- здійснюється на основі правового аналізу директив Європейського Союзу		- здійснюється на основі методів стратегічного аналізу (<i>SWOT-аналіз, PEST-аналіз, SOART-аналіз, VMOST-аналіз</i>)	
3. Процедурний етап формування та реалізації Програми розвитку правового забезпечення медичного туризму			
<i>Формування цілей Програми</i>		<i>Формування Плану дій</i>	
1. Формування системи правового регулювання суб'єктів реалізації державної політики	2. Удосконалення нормативно-правових актів діяльності ОЦВВ	1. Формування сукупності заходів з реалізації конкретної цілі Програми	2. Визначення Строків щодо здійснення заходів з реалізації конкретної цілі Програми
3. Визначення напрямів гармонізації національного законодавства з вимогами ЄС	4. Встановлення вимог до діяльності суб'єктів туристичної діяльності в сфері медичного туризму	3. Встановлення сукупності суб'єктів з реалізації заходів та встановлення їх відповідальності	4. Обговорення Плану дій
5. Встановлення вимог до статистики медичного туризму	6. Визначення необхідної сукупності нормативно-правових актів	5. Оприлюднення Плану дій з реалізації Програми	6. Формування та затвердження Програми та Плану дій
4. Реалізація Програми розвитку правового забезпечення медичного туризму			
<i>ключові елементи реалізації Програми - формування сукупності нормативно-правових актів та їх обговорення з суб'єктами законодавчої та виконавчої влади</i>			
Програмний документ з приведення у відповідність вітчизняного законодавства вимогам ЄС	Закон України «Про медичний туризм»	Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження положення про організацію статистики медичного туризму» Постанови «Про затвердження методик статистики медичного туризму»	

Організаційно-методологічні положення формування та реалізації Програми розвитку правового забезпечення медичного туризму передбачають три послідовні етапи: організаційний, аналітичний та процедурний.

Зміст організаційного етапу проявляється в потребі організації діяльності робочої групи з розробки Програми. Так до складу робочої групи пропонується ввести представників двох категорій суб'єктів: органи державної влади та зацікавлені сторони. Зокрема, до робочої групи мають увійти представники суб'єктів, що реалізують державну політику в сферах медичного туризму та забезпечуючих і суміжних сферах: Міністерство охорони здоров'я України; Національна служба здоров'я України, Міністерство закордонних справ України, Державна міграційна служба України, Міністерство соціальної політики України, Міністерство економіки України, Міністерство у справах ветеранів України, Міністерство юстиції України, Міністерство освіти і науки України, Державна служба статистики України, Державне агентство розвитку туризму України, Державне агентство розвитку медичного туризму України. Інституційними представниками зацікавлених сторін мають стати: громадські організації, професійні спілки, міжнародні організації, суб'єкти туристичної діяльності.

Аналітичний етап формування та реалізації програми розвитку правового забезпечення медичного туризму передбачає такі складові:

- оцінка сучасного стану правового забезпечення медичного туризму – здійснюється на основі правового аналізу системи нормативно-правових актів, що регулюють медичний туризм в Україні;

- оцінка вимог Європейського Союзу до медичного туризму – здійснюється на основі правового аналізу директив Європейського Союзу;

- оцінка сучасного стану розвитку медичного туризму в Україні і світі – здійснюється на основі методів економіко-статичного аналізу, стратегічного аналізу, фінансового та техніко-економічного аналізу;

- оцінка стратегічного розвитку медичного туризму – здійснюється на основі методів стратегічного аналізу (SWOT-аналіз, PEST-аналіз, SOART-аналіз, VMOST-аналіз).

Процедурний етап передбачає формування цілей програми. Зважаючи на попередні дослідження, а саме встановлені тригери розвитку медичного туризму, його типологію, симптоми проблеми державної політики, методологію її формування, специфіку публічних, приватних та суспільних інтересів, пропонуємо визначити такі цілі Програми розвитку правового забезпечення медичного туризму:

- формування системи правового регулювання суб'єктів реалізації державної політики;
- удосконалення нормативно-правових актів діяльності органів центральної виконавчої влади;
- визначення напрямів гармонізації національного законодавства з вимогами Європейського Союзу;
- встановлення вимог до діяльності суб'єктів туристичної діяльності в сфері медичного туризму;
- встановлення вимог до статистики медичного туризму;
- визначення необхідної сукупності нормативно-правових актів.

Важливою складовою процедурного етапу формування Програми є розробка Плану дій, що має відбуватися таким чином:

- формування сукупності заходів з реалізації конкретної цілі Програми;
- визначення строків щодо здійснення заходів з реалізації конкретної цілі Програми;
- встановлення сукупності суб'єктів з реалізації заходів та встановлення їх відповідальності;
- обговорення Плану дій
- оприлюднення Плану дій з реалізації Програми;
- формування та затвердження Програми та Плану дій.

Ключовими елементами реалізації Програми розвитку правового забезпечення медичного туризму є формування сукупності нормативно-правових актів та їх обговорення з суб'єктами законодавчої та виконавчої влади:

- Програмний документ з приведення у відповідність вітчизняного законодавства вимогам Європейського Союзу;

- Закон України «Про медичний туризм»;

- Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження положення про організацію статистики медичного туризму»;

- Постанови про затвердження методики статистики медичного туризму.

Ключові положення Програмного документа з приведення у відповідність вітчизняного законодавства вимогам Європейського Союзу: забезпечення відповідності правового регулювання медичного туризму директивам Європейського Союзу. Впровадження Директиви Європейського Союзу 2011/24/EU, відомої як «Директива про права пацієнтів» демонструє одночасно як складність, так і переваги регулювання медичного туризму та транскордонної медичної допомоги. Директива 2011/24/EU є ключовим міжнародним нормативно-правовим документом, який передбачає реалізацію структурованого, прозорого і справедливого підходу до доступу до медичної допомоги в державах-членах ЄС. Надаючи громадянам ЄС право на доступ до медичних послуг у будь-якій державі-члені та адмініструвати відшкодування від національної системи охорони здоров'я медичного туриста чи пацієнта, Директива націлена на забезпечення вибору, покращення якості медичної допомоги через конкуренцію та сприяння більш інтегрованому середовищу охорони здоров'я в ЄС.

Ключовою нормою Директиви 2011/24/ЄС є «свобода мобільності», яка дозволяє громадянам ЄС звертатися за медичними послугами в будь-якій країні ЄС. Підтримуючи право пацієнта на доступ до медичної допомоги за кордоном, цей аспект директиви заохочує високі стандарти медичної допомоги, оскільки постачальники конкурують за ширшу базу пацієнтів. Така норма позитивно впливає на стимулювання інновацій та покращення якості в системах охорони здоров'я країн ЄС. Однак Директива передбачає, що відшкодування є умовним і залежить від конкретних вимог, збалансовуючи мобільність пацієнтів із стійкістю національних ресурсів охорони здоров'я.

Іншим важливим аспектом директиви є її «механізм відшкодування», який дозволяє пацієнтам вимагати відшкодування витрат на транскордонне лікування в межах суми, яку вони отримали б за еквівалентні послуги у своїй країні. Ця система гарантує, що громадяни отримають фінансову підтримку для доступу до медичних послуг за межами своєї країни, а також заохочує зважене використання транскордонної медичної допомоги шляхом узгодження відшкодування з витратами країни походження. Незважаючи на це, країни залишають за собою право запроваджувати вимоги попереднього дозволу, особливо для лікування, яке може навантажувати ресурси системи охорони здоров'я. Такі обмеження допомагають захистити фінансову стабільність систем охорони здоров'я, оскільки необмежена мобільність пацієнтів потенційно може призвести до виснаження ресурсів та вплинути на доступність

місцевих послуг. Ефективним інструментом під час впровадження норм Директиви стала система «Європейська картка медичного страхування» (ЕНІС). ЕНІС полегшує доступ до необхідних медичних послуг під час тимчасового перебування в інших країнах ЄС. Система ЕНІС є особливо корисною в надзвичайних ситуаціях, дозволяючи громадянам отримати доступ до необхідної медичної допомоги без попереднього дозволу, спрощуючи транскордонну взаємодію з отримання медичних послуг під час короткострокового перебування.

Незважаючи на структуровані положення Директиви 2011/24/ЄС, її імплементація зіткнулася зі значними проблемами. Економічні обмеження та необхідність збереження стабільності національної системи охорони здоров'я суттєво вплинули на те, як різні країни приймали та впроваджували Директиву. Ця різниця в прийнятті призвела до неузгодженості в мобільності пацієнтів через кордони. Культурні та мовні бар'єри, а також різноманітність якості медичних послуг та адміністративних процедур ускладнюють досвід пацієнтів під час медичного туризму. Адміністративне навантаження, включно з необхідністю попереднього дозволу та складними процесами відшкодування, стримує громадян від використання всіх можливостей, які передбачала Директива. Незважаючи на те, що Директива створила підґрунтя для медичного туризму та спрощення доступу до закордонних систем охорони здоров'я в межах ЄС, її ефективність послаблюється практичними та системними проблемами, що виникають під час реалізації.

Для розвитку медичного туризму та з метою посилення інтеграційних процесів з ЄС Україні необхідно впроваджувати принципи, встановлені Директивою ЄС 2011/24/EU, адаптуючи ці норми відповідно до національних цілей і можливостей охорони здоров'я. Узгодивши свою політику та інфраструктуру охорони здоров'я з міжнародними стандартами, Україна має потенціал для залучення більшої кількості міжнародних пацієнтів, захищаючи стійкість своєї внутрішньої системи охорони здоров'я. Перш за все Україна потребує розробки прозорої структури, що окреслює транскордонний доступ до медичної допомоги. Щоб досягти цього, Україна могла б запровадити критерії відбору пацієнтів, визначивши конкретні випадки, коли транскордонне лікування буде допустимим. Подібно до підходу ЄС, встановлення вимог до попереднього дозволу для лікування допоможе керувати потоком медичних туристів, особливо у випадках спеціалізованого або ресурсомісткого лікування. Визначення чіткої структури дозволить постачальникам медичних послуг об'єктивно оцінювати придатність пацієнтів відповідно до найкращої практики ЄС.

Спрощення адміністративних процесів для транскордонних пацієнтів є наступним важливим кроком. Спрощені адміністративні процедури, потенційно реалізовані через цифрові платформи, можуть надати доступну інформацію про медичні послуги, вартість, політику відшкодування та вимоги до заявки. Особа, зацікавлена в медичному туризмі, шукає ефективності процедур та ясності процесу. Таким чином, прозора структура та цифрова система представить Україну як безпроблемне та організоване місце для надання медичної допомоги, усунувши бюрократичні перешкоди, які часто є перешкодою для залучення іноземних пацієнтів. Ефективною практикою, яка стимулює розвиток медичного туризму є чіткі механізми відшкодування для іноземних пацієнтів. Прийняття базового показника для ставок відшкодування, узгодженого з внутрішніми витратами, але гнучкого для послуг із високим попитом, допомогло б залучити міжнародних пацієнтів, одночасно забезпечивши відповідність національним економічним стандартам.

Налагодження ефективного механізму відшкодування потребує прозорих правил ціноутворення. Публікуючи чітку та послідовну інформацію про ціни та встановлюючи прості процеси відшкодування, ринок медичного туризму в Україні сприятиме надійному та передбачуваному середовищу охорони здоров'я для медичних туристів. Окрім цього, прозоре ціноутворення підвищує довіру пацієнтів, особливо коли уточнюються попередні витрати, тоді як стандартизовані практики відшкодування спрощують логістику транскордонних платежів.

Для захисту внутрішніх ресурсів системи охорони здоров'я створення «мережі фінансової безпеки» має важливе значення. Наприклад, Україна могла б встановити верхню межу прийому іноземних пацієнтів, щоб запобігти перевантаженню національної системи охорони здоров'я. Додатково потрібно регламентувати механізм реінвестування частини доходу, отриманого від медичного туризму, в інфраструктуру охорони здоров'я. Реінвестиції здатні зміцнити заклади охорони здоров'я, розширити можливості персоналу та покращити медичне обладнання, зміцнивши стійкість системи охорони здоров'я України.

Для узгодження зі стандартами охорони здоров'я ЄС необхідним є запровадження стандартів контролю якості. Заходи контролю якості можуть включати програми сертифікації закладів охорони здоров'я для забезпечення узгодженості рівня безпеки та обслуговування. Такі стандарти позиціонуватимуть Україну як надійний напрям медичного туризму та посилять довіру пацієнтів до доступних медичних послуг.

У напрямі підвищення ефективності надання медичної допомоги та посилення інфраструктури охорони здоров'я важливим є інтеграція передових технологій у систему надання медичних послуг. Цифрова інфраструктура, наприклад «Електронні записи про стан здоров'я» (ЕНР) і можливості телемедицини, представляє сучасний підхід до вдосконалення медичного туризму. Впровадження систем

за прикладом EHR дозволить як пацієнтам, так і постачальникам послуг дистанційно отримувати доступ до медичних записів, сприяючи безперервності лікування та транскордонній співпраці. Запровадження телемедичних послуг для подальшого спостереження дозволить іноземним пацієнтам залишатися на зв'язку з українськими постачальниками медичних послуг, мінімізуючи потребу в зворотних поїздках і сприяючи довгостроковим відносинам між пацієнтом і постачальником.

Для посилення індустрії медичного туризму Україні потрібно укласти двосторонні угоди з ключовими країнами-партнерами. Такі угоди сприятимуть забезпеченню безперебійних транскордонних медичних послуг, забезпечуючи швидший доступ до медичної допомоги та спрощені процеси відшкодування. Двосторонні угоди мінімізують бюрократичні процедури та зменшують додаткові витрати між системами охорони здоров'я, додатково підтримуючи надання скоординованої допомоги для міжнародних пацієнтів.

Адаптувавши принципи Директиви 2011/24/ЄС та запровадивши чіткі рекомендації, Україна має унікальну можливість оптимізувати своє нормативно-правове середовище для медичного туризму. Прозорі політики, розширені цифрові рішення в галузі охорони здоров'я та надійний захист пацієнтів позиціонуватимуть Україну як життєздатний і привабливий напрям для міжнародних пацієнтів. Розбудова мереж співпраці з міжнародними постачальниками медичних послуг та інвестиції в стандарти якості можуть підвищити конкурентоспроможність України в галузі медичного туризму, забезпечуючи економічні вигоди та зберігаючи національні ресурси охорони здоров'я.

Формування законодавчого забезпечення розвитку медичного туризму в Україні. Ключовими елементами правового регулювання є розробка та затвердження таких нормативно-правових актів:

- Закон України «Про медичний туризм»;
- Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про організацію статистики медичного туризму»;
- Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження методики статистики медичного туризму».

Висновки. Розроблено правовий механізм державної політики, що має забезпечити врегулювання ринку медичного туризму в Україні та його взаємодію із міжнародним ринком медичного туризму. Його завданнями визначено: а) формування правового поля розвитку медичного туризму в Україні та обґрунтування його як правової категорії; б) формування правового забезпечення розвитку медичного туризму через визначення ключових елементів до стратегічних та програмних документів держави; в) окреслення перспектив трансформації правового забезпечення розвитку медичного туризму в контексті євроінтеграційних процесів; г) врегулювання діяльності суб'єктів реалізації державної політики забезпечення розвитку медичного туризму; д) формування правового поля діяльності суб'єктів реалізації медичних послуг та суб'єктів реалізації послуг медичного туризму. Вирішення зазначених завдань запропоновано здійснити в контексті розробки підходів до формування та реалізації програми розвитку медичного туризму в Україні; визначення ключових напрямів забезпечення відповідності правового регулювання євроінтеграційним процесам; формування ключових положень нормативно-правових актів, що мають забезпечити регулювання медичного туризму в Україні. Обґрунтовано особливості процесу формування та реалізації Програми розвитку правового забезпечення медичного туризму, метою якої є формування організаційних та методологічних інструментів з розробки системи правового забезпечення розвитку медичного туризму, що дозволить узгодити дії суб'єктів реалізації державної політики як в Сфері медичного туризму, так і інших суміжних сферах суспільних відносин та задовольнити інтереси зацікавлених сторін. Розроблений процес формування Програми передбачає три етапи. На першому етапі – організаційному – запропоновано процедури створення та затвердження робочої групи з розробки програми. Другий етап – аналітичний – передбачає: оцінку сучасного стану правового забезпечення медичного туризму; оцінку сучасного стану розвитку медичного туризму в Україні і світі; оцінку вимог Європейського Союзу до медичного туризму; оцінку стратегічного розвитку медичного туризму. Третій етап – процедурний – визначає процедури щодо формування цілей Програми та Плану дій з її реалізації. Результатами реалізації програми є формування та прийняття нормативно-правових актів, зокрема: 1) Програмний документ з приведення у відповідність вітчизняного законодавства вимогам ЄС; 2) Закон України «Про медичний туризм»; 3) Постанова КМУ «Про затвердження положення про організацію статистики медичного туризму»; Постанова КМУ «Про затвердження методик статистики медичного туризму».

Список використаної літератури:

1. *Духовна О.* Що ви чули про медичний туризм в Україні? / *О.Духовна* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://jur-gazeta.com/dumka-eksperta/shcho-vi-chuli-pro-medichniy-turizm-v-ukrayini-.html><https://jur-gazeta.com/dumka-eksperta/shcho-vi-chuli-pro-medichniy-turizm-v-ukrayini.html>.

2. Пашков В.М. Правове регулювання медичного туризму у ФРН / В.М. Пашков // Психолого-педагогічні проблеми вищої і середньої освіти в умовах сучасних викликів: теорія і практика : матеріали VII Міжнародної науково-практичної конференції, 16–18 березня. – Харків : ХНПУ ім. Г.С. Сковороди, 2023. – 1162 с.
3. Подзіров А. Правове регулювання медичного туризму в Україні / А.Подзіров, В.Теремецький // Актуальні питання вдосконалення судово-експертної та правоохоронної діяльності : збірник матеріалів засідання № 1 постійно діючої Міжнародної науково-практичної конференції, 24 вересня. – Кропивницький : ТОВ «Центрально-Українське видавництво», 2021. – 490 с.
4. Тишко Д. Напрями трансформації суб'єктів державного управління в сфері медичного туризму / Д.Тишко // Правова політика України: історія та сучасність : матеріали III Всеукраїнського науково-практичного семінару, 7 жовтня. – Житомир : Житомирська політехніка, 2022. – С. 26–265.
5. Тишко Д. Соціально-економічні, глобалізаційні та культурні чинники розвитку медичного туризму / Д.Тишко // Національна безпека в умовах війни, післявоєнної відбудови та глобальних викликів XXI століття : збірник тез доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції, 7–8 грудня. – Житомир : Житомирська політехніка, 2023. – С. 592–595.
6. Тишко Д.Ф. Ідентифікація симптомів державної політики забезпечення розвитку медичного туризму / Д.Ф. Тишко // Держава та регіони. Сер. : Публічне управління і адміністрування. – 2023. – № 1 (79). – С. 143–148.
7. Тишко Д.Ф. Медичний туризм як комплексний міжсистемний об'єкт державної політики / Д.Ф. Тишко // Актуальні проблеми у сфері публічного управління. – 2023. – Т. 34 (73), № 1. – С. 231–237.
8. Тишко Д.Ф. Понятійно-категоріальний апарат державної політики забезпечення розвитку медичного туризму / Д.Ф. Тишко // Публічне управління і адміністрування в Україні. – 2023. – Вип. 33. – С. 285–291 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://pag-journal.iei.od.ua/archives/2023/33-2023/53.pdf>.
9. Тишко Д.Ф. Тригери розвитку медичного туризму, що визначають та характеризують його властивості як об'єкту державної політики / Д.Ф. Тишко // Публічне управління і адміністрування в Україні. – 2023. – Вип. 34. – С. 195–204 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://pag-journal.iei.od.ua/archives/2023/34-2023/37.pdf>
10. Operation of Healthcare Institutions under conditions of martial law / I.Andrieiev, D.Tyshko, S.Petryk and other // Amazonia Investiga. – 2023. – Vol. 12 (66). – P. 225–234. DOI: 10.34069/AI/2023.66.06.21.

References:

1. Dukhovna, O., «Shcho vy chuly pro medychnyi turizm v Ukraini?», [Online], available at: <https://yur-gazeta.com/dumka-eksperta/shcho-vi-chuli-pro-medichniy-turizm-v-ukrayini-.html><https://yur-gazeta.com/dumka-eksperta/shcho-vi-chuli-pro-medichniy-turizm-v-ukrayini.html>
2. Pashkov, V.M. (2023), «Правове регулювання медичного туризму у ФРН», *Психолого-педагогічні проблеми вищої і середньої освіти в умовах сучасних викликів: теорія і практика*, матеріали VII Міжнародної науково-практичної конференції, 16–18 березня, ХНПУ ім. Г.С. Сковороди, Харків, 1162 p.
3. Podzirov, A. and Teremetskyi, V. (2021), «Правове регулювання медичного туризму в Україні», *Актуальні питання вдосконалення судово-експертної та правоохоронної діяльності*, збірник матеріалів засідання No. 1 постійно діючої Міжнародної науково-практичної конференції, 24 вересня, ТОВ «Тsentralno-Ukrainske vydavnytstvo», Кропивницький, 490 p.
4. Tyshko, D. (2022), «Напрями трансформативної суб'єктивної державного управління в сфері медичного туризму», *Правова політика України: історія та сучасність*, матеріали III Всеукраїнського науково-практичного семінару, 7 жовтня, Житомирська політехніка, Житомир, pp. 263–265.
5. Tyshko, D. (2023), «Соціально-економічні, глобалізаційні та культурні чинники розвитку медичного туризму», *Національна безпека в умовах війни, післявоєнної відбудови та глобальних викликів XXI століття*, збірник тез доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції, 7–8 грудня, Житомирська політехніка, Житомир, pp. 592–595.
6. Tyshko, D.F. (2023), «Ідентифікація симптомів державної політики забезпечення розвитку медичного туризму», *Держава та регіони. Серія. Публічне управління і адміністрування*, No. 1 (79), pp. 143–148.
7. Tyshko, D.F. (2023), «Медичний туризм як комплексний міжсистемний об'єкт державної політики», *Актуальні проблеми у сфері публічного управління*, Vol. 34 (73), No. 1, pp. 231–237.
8. Tyshko, D.F. (2023), «Понятійно-категоріальний апарат державної політики забезпечення розвитку медичного туризму», *Публічне управління і адміністрування в Україні*, Issue 33, pp. 285–291, [Online], available at: <https://pag-journal.iei.od.ua/archives/2023/33-2023/53.pdf>
9. Tyshko, D.F. (2023), «Тригери розвитку медичного туризму, що визначають та характеризують його властивості як об'єкту державної політики», *Публічне управління і адміністрування в Україні*, Issue 34, pp. 195–204, [Online], available at: <https://pag-journal.iei.od.ua/archives/2023/34-2023/37.pdf>
10. Andrieiev, I., Tyshko, D., Petryk, S. et al. (2023), «Operation of Healthcare Institutions under conditions of martial law», *Amazonia Investiga*, Vol. 12 (66), pp. 225–234, doi: 10.34069/AI/2023.66.06.21.

Ляхович Галина Іванівна – доктор економічних наук, професор, професор кафедри управління та адміністрування, директор Івано-Франківського навчально-наукового інституту менеджменту Західноукраїнського національного університету.

<https://orcid.org/0000-0002-0077-9128>.

Наукові інтереси:

– методологічне забезпечення державного управління сферою медичного туризму.

Тишко Дмитро Федорович – кандидат медичних наук, доцент, доцент кафедри ортопедичної стоматології Національного медичного університету імені О.О. Богомольця.

<https://orcid.org/0000-0003-4271-0812>.

Наукові інтереси:

- державна політика забезпечення розвитку медичного туризму.

Петрик Сергій Михайлович – кандидат наук з державного управління, доцент кафедри національної безпеки, публічного управління та адміністрування Державного університету «Житомирська політехніка».

<https://orcid.org/0000-0001-9942-1937>.

Наукові інтереси:

- державне управління системою охорони здоров'я в умовах сталого розвитку.

Андрєєв Євгеній Володимирович – кандидат медичних наук, доцент кафедри сучасних технологій медичної діагностики та лікування Національного медичного університету імені О.О. Богомольця.

<https://orcid.org/0000-0002-0727-8166>.

Наукові інтереси:

- організаційне забезпечення державного управління сферою медичного туризму.

Lyahovych G.I., Tyshko D.F., Petryk S.M., Andrieiev I.V.

Development of the legal mechanism through the formation of a new system of legislative regulation of medical tourism

The regulatory and legal regulation of medical tourism in Ukraine today requires improvement and reorganization, especially in the context of European integration processes and the expansion of the scope of domestic medical tourism. It is worth noting that a number of issues in the field of medical tourism remain unregulated, which is why the formation of a set of legislative acts of different levels is extremely relevant.

Approaches to the formation and implementation of the program for the development of medical tourism in Ukraine have been developed; key areas for ensuring the harmonization of legal regulation with European integration tasks have been identified; key provisions of regulatory and legal acts have been formed that should ensure the current issues of regulating medical tourism in Ukraine. The process of forming and implementing the program for the development of legal support for medical tourism, which is the basis for the formation of the legal field for the development of medical tourism, has been comprehensively studied.

During the study, a legal mechanism of state policy was developed to ensure the regulation of the medical tourism market in Ukraine and its key tasks were identified: the formation of the legal field for the development of medical tourism in Ukraine, the formation of legal support for the development of medical tourism, the outline of the prospects for the transformation of the legal support for the development of medical tourism in the context of European integration processes, the regulation of the activities of entities implementing the state policy for the development of medical tourism, etc.

Keywords: medical tourism; the system of legal regulation of medical tourism; the program for the development of legal support for medical tourism; the legal mechanism of state policy; the legal field for the development of medical tourism.

Стаття надійшла до редакції 11.04.2024.